

Sziget-e Izland?

Az izlandi nyelvpolitika fő fejezetei

A világ legrégebbi parlamentjének hazáját földrajzi elhelyezkedése miatt és az ott lakók csekély számából adódóan is joggal nevezhetjük izoláltnak. Hogy ugyanez elmondható-e magáról az izlandi nyelvről, amelyet a ma is beszélt germán nyelvek egyik legarchaikusabbjaként tartanak számon, illetve hogy milyen nyelvpolitikai eszközökkel próbálják védeni és gazdagítani nyelvüket a szigetország lakói – tanulmányomban e témaköröket körüljárva keresem a választ a kérdésre, vajon sziget-e Izland nyelvi-nyelvészeti értelemben.

Európa északi térségében a finnen (Finnország), az inuiton (Grönland) és a számi/lapp nyelveken (Norvégia, Svédország és Finnország egyes területei) kívül csupa germán, azon belül is észak-germán vagy skandináv nyelvet találunk. Ezeket az idők során más és más kritériumok alapján különböző felosztások szerint csoportosították, melyek közül az izlandi nyelv szempontjából talán a legrelevánsabb a keleti és nyugati skandináv nyelvek közötti különbségtétel (dán, svéd, keleti norvég dialektusok ill. feröeri, izlandi, nyugati norvég dialektusok), illetve a két földrajzi fogalom mentén való osztályozás, mely alapján beszélhetünk kontinentális (svéd, dán, norvég) és inzuláris (izlandi, feröeri) skandináv nyelvekről.¹ Az izlandi és a feröeri, tehát inzuláris skandináv nyelvek közös sajátossága a svéd, dán és norvéggal szemben *ősiségük, zárványultságuk*,² mely mind szókincsükben, mind pedig nyelvtani rendszerükben tetten érhető. Ennek az archaikusságnak köszönhetően a mai modern izlandi nyelv beszélőinek nem okoz különösebb nehézséget akár az 1100-as évekből származó, óizlandi nyelven íródott, legkorábbi írásos nyelvmemlékeik olvasása.³

---

¹ vö. pl. Ács P. – Baksy P.: A központi skandináv nyelvek történetének vázlata a kezdetektől a reformációig. Budapest 2010. 14.

² Ács – Baksy (2010: 14).

³ A. P. Kristinsson: Språkpolitikk og språkrøkt – Islendingenes erfaring. In: Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift 2001–2. 138.

Sziget-e Izland? Az izlandi nyelvpolitika fő fejezetei

Az izlandi anyanyelvi beszélők száma kb. 320 000 főre tehető,⁴ és fontos megemlíteni, hogy a viszonylag kis nyelvben a beszélők egymáshoz képesti relatív nagy földrajzi távolsága ellenére sem találunk dialektusokat, csak apróbb, főleg kiejtésbeli különbségeket; valamint nincsenek az országban hivatalos kisebbségek, így hivatalos kisebbségi nyelvek sem.⁵ Az izlandi tehát az egyetlen hivatalos nemzeti nyelv Izlandon, mely meglehetősen egységes.

Az izlandi és feröeri nyelv fentebb említett archaikusságát az alábbi példamondatok szemléltetik, melyek egy izlandi, az északi országokkal foglalkozó általános iskolai tankönyvből származnak:⁶

svéd: *På sin födelsedag den 27. juni fick alltså Jonas Berglund äntligen en kassettbandspelare i sin hand. Han startade omedelbart sina undersökningar.*

norvég: *På sin fødselsdag den 27. juni fikk altså Jonas Berglund endelig en kassettpiller i sine hender. Han startet straks sinse undersøkelser.*

dán: *På sin fødselsdag den 27. juni fik Jonas Berglund altså endelig den ønskede båndoptager, og han tog straks fat på sine undersøgelser.*

izlandi: *Á afmælisdegi sínum, 27. júní, eignaðist Jónas Berglund loksins segulband. Hann hóf þegar rannsóknir sínar.*

feröeri: *Á føðingardegi sínum 27. juni fekk Jonas Berglund endiliga ein kasettubandsþælara í hondina. Hann fór beinan vegin undir kanningar sínar.*

Már az írásképből is sejthető, hogy az első három nyelv beszélői megértik egymást ki-ki saját anyanyelvét használva, míg az inzuláris nyelvek a kommunikációnak ezen sajátos formájából,⁷ melyet interskandináv szemikommunikációnak⁸ nevezünk, ki vannak zárva, ilyen szempontból a kontinentális skandináv nyelvek beszélői számára is hozzáférhetetlenek.

---

⁴ Az izlandi statisztikai hivatal adatai alapján (2012) Elérhető:

[<http://www.statice.is/Pages/444?NewsID=8980> – 2013. jún. 1.]

⁵ A bevándorló csoportok közül a lakosságnak immár mintegy 5%-át teszik ki a lengyelek, azonban (még) nincsenek hivatalos kisebbségként számon tartva, bár több hivatalban, bankban is találunk külön lengyel ügyintézőt, illetve a hivatali honlapok többsége lengyel nyelven is hozzáférhető az izlandi, angol és dán verziók mellett.

⁶ T. Jakobsson: Norðurlönd. Reykjavík 1995. 8–9. A példa magyar fordítása: „Születésnapjára, június 27-ére, Jonas Berglund végre kapott egy magnót. Rögtön neki is látott vizsgálódásainak.” (saját fordítás)

⁷ A jelenség korántsem skandináv sajátosság, vö. pl. szláv vagy újlatin nyelvek.

⁸ vö. pl. Ács – Baksy (2010: 14).

Az archaikusság egy további aspektusa az új szavak képzésével illetve más nyelvekből való átvételével szembeni attitűd, melyből az izlandi esetben ismét egyfajta hozzáférhetetlenség, izoláltság adódik: erős purista tendenciákat figyelhetünk meg mind az angol, mind pedig a skandináv befolyással szemben, ezen kívül főként latin, illetve görög eredetű internacionalizmusokat sem találunk meg az izlandiban, melyek sok más nyelvben használatosak. A teljes képhez hozzátartozik, hogy egy-egy új szó felbukkanásakor figyelembe kell venni a meglehetősen bonyolult izlandi ragozási és esetrendszert is, melyekhez a nyelvbe bekerülő új kifejezéseket maradéktalanul hozzá kell igazítani, Kristinsson szavaival: „ezt (a szükséges új szavak és kifejezések képzését) oly módon tenni, hogy az ne ütközzön a nyelv kiejtési, ragozási, szóképzési és mondattani hagyományaival”⁹ – ami jövevényszavak esetében problémás lehet, bár ezt többen cáfolják, többek között Wahl.¹⁰

Az alábbi táblázat példáinak segítségével láthatjuk, mennyiben nehezíti meg az izlandi „leleményesség” a nyelvtanulók dolgát, illetve, hogy mennyivel transzparensbbek lehetnek esetenként az izlandi szakkifejezések vagy újabb technikai eszközök megnevezései nemzetközi megfelelőikkel szemben:

izlandi kifejezés	elemenkénti magyar tükörfordítás	magyar megfelelő
fortíðarþrá	„múltvágyódás”	nosztalgia
leikhús	„játékház”	színház
rafmagn	„borostyánerő”	elektromos áram
uppeldisfræði	„neveléstan”	pedagógia
stærðfræði	„nagyságtan”	matematika
kynþokkafullur	„nemi kisugárással teli”	szexi
tölva	„számjós(nő)”	számítógép
rafbók	„borostyánkönyv”	e-könyv, e-book

⁹ A. P. Kristinsson: Utredning om de nordiske språkenes domener og det siste tiårs språkpolitiske initiativ – Island – for Nordisk ministerråds språkpolitiske referansegrupp. 2001. Elérhető:
[<http://www.ismal.hi.is/utredning.html> – 2013. jún. 1.]

¹⁰ B. Wahl: Isländisch: Sprachplanung und Sprachpurismus. Heidelberg 2008. 162.

Sziget-e Izland?
Az izlandi nyelvpolitika fő fejezetei

Az említett és ehhez hasonló új szavak megalkotásáért az 1964-ban alapított, 2006 óta az Árni Magnússon Intézethez tartozó *Íslensk málnefnd* (Izlandi Nyelvi Bizottság) felelős, melynek fő feladatai közé az izlandi nyelvi örökség megőrzése és a nyelv gyarapítása tartozik; ők gondoskodnak többek között a helyesírási szabályzatok kiadásáról, valamint a lakosság nyelvi kérdésekben való tájékoztatásáról.¹¹

Az izlandi nyelvi purizmus korántsem jelenti más nyelvek teljes kizárását a hétköznapiakból, sőt, az erős (történelmi) skandináv kötődéseken felül a globalizációnak és a második világháború alatt és után a szigetországban állomásozó brit és amerikai katonák jelenlétének köszönhetően fontos szerepet játszik Izland életében az angol, valamint a dán nyelv és kultúra. A nemzeti tanterv alapján¹² mindkettő kötelezően tanulandó már az általános iskolától kezdve: az első idegen nyelv 4. osztálytól az angol, a második pedig 7. osztálytól a dán ill. indokolt esetben (norvég vagy svéd családi kötődés, az adott országokban való nevelkedés stb.) más skandináv nyelv. A történelmi szálnak köszönhetően 1999-ig a dán volt az első tanulandó idegen nyelv, az angol pedig csak utána következett, az angol nemzetközi térnyerése miatt azonban ez a sorrend felcserélődött.

Így tehát a korábban tett kijelentés, mely szerint Izland nem tud részt venni az interskandináv szemikommunikációban, csak részben igaz, hiszen az iskolában kötelezően elsajátított dán nyelvtudásukat alkalmazva, másodlagosan, az izlandiak is be tudnak kapcsolódni a skandináv társalgásba. A kontinentális skandináv nyelvek beszélői szerint üde színfoltjai az izlandiak e kommunikációnak, hiszen anyanyelvük fonológiai adottságai miatt dán kiejtésükről általánosságban elmondható, hogy az könnyebben érthető a dán anyanyelvi beszélőkénél, mely utóbbiak esetében sokszor vezet a szemikommunikáció esetleges sikertelenségéhez.¹³

Izland nyelvi nyitottsága nemcsak befogadó szerepében mutatkozik meg, hanem fordított irányban is; az izlandiak igyekeznek nyelvüket országuk határain

---

¹¹ *Íslensk málnefnd* az Árni Magnússon Intézet honlapján. Elérhető:

[http://www.arnastofnun.is/page/islensk_malnefnd – 2013. jún. 1.]

¹² *Aðalnámskrá grunnskóla – Erlend tungumál* (2007). Menntamálráðuneytið. Elérhető:

[<http://www.menntamalaraduneyti.is> – 2013. jún. 1.]

¹³ A. Torp: *Å snakke på morsmålet med over tjue millioner*. 2010. Elérhető:

[http://brukskandinavisk.no/artikler_files/0c529275d30d4cc11307e377297b3eb3-3.html –

2013. jún. 1.]

kívül is minél szélesebb körben elérhetővé tenni és népszerűsíteni. Ezeket a törekvéseket két fő projekt kapcsán láthatjuk megvalósulni:

1. Az ISLEX (<http://islex.hi.is>) egy „össz-északi” (no. *tværnordisk*) többnyelvű internetes szótár, mely izlandról dánra, svédre és norvégra (annak mindkét hivatalos írott nyelvi változatára) fordít, valamint a projekthez csatlakoztak a feröeriek és finnek is, ezen kívül tervben van a további terjeszkedés, előreláthatólag lengyel irányba.¹⁴
2. Az Icelandic Online (<http://icelandiconline.is>) egy ingyenesen hozzáférhető interaktív online nyelvtanfolyam, melynek 2010-ben nagyjából 67 000 regisztrált felhasználója volt¹⁵ – ami Izland 320 000-es lakosságához viszonyítva nem csekély! A tanfolyamot folyamatosan fejlesztik, az utóbbi évek munkájának eredményeként már elérhető az ún. Icelandic Online PLUS is, melynek használata során az Izlandi Egyetem oktatói személyes visszajelzéseikkel segítik a nyelvtanulást.

A tanulmány címében feltett kérdésre tehát, hogy valóban sziget-e Izland, korántsem olyan egyértelmű a válasz, mint ahogy azt a térképre vetett gyors pillantás alapján gondolnánk. Izland sziget ugyan földrajzi értelemben, valamint az izlandi nyelv archaikussága, egyfajta önmagába zártsága és a nyelvre gondosan vigyázó, purista nyelvpolitika és tervezés is ilyen irányba mutat; a külvilág felé tanúsított (nem csak) nyelvi nyitottság alapján azonban inkább azt mondhatnánk, hogy Izland Skandináviához tartozó félsziget, mely fél lábbal Európában, féllel pedig Amerikában áll, és igyekszik mindkét irányba stabil hidakat építeni.

IRODALOMJEGYZÉK

Aðalnámskrá grunnskóla – Erlend tungumál (2007). Menntamálráðuneytið. Elérhető: [<http://www.menntamalaraduneyti.is> – 2013. jún. 1.]

Ács P. – Baksy P.: A központi skandináv nyelvek történetének vázlata a kezdetektől a reformációig. Budapest 2010.

Icelandic Online. Elérhető: [<http://icelandiconline.is> – 2013. jún. 1.]

Íslensk málnefnd az Árni Magnússon Intézet honlapján. Elérhető: [http://www.arnastofnun.is/page/islensk_malnefnd – 2013. jún. 1.]

¹⁴ H. Jónsdóttir – Úlfarsdóttir, Þ.: ISLEX – en flersproget nordisk ordbog. In: Nordiska studier i lexikografi 11. Oslo 2011. 353–365.

¹⁵ *Um 67 þúsund notendur á Icelandic Online* (2010) Elérhető: [http://www.hi.is/frettir/um_67_thusund_notendur_a_icelandic_online – 2013. jún. 1.]

Sziget-e Izland?
Az izlandi nyelvpolitika fő fejezetei

ISLEX. Elérhető:

[<http://islex.hi.is> – 2013. jún. 1.]

Jakobsson, T.: Norðurlönd. Reykjavík 1995.

Jónsdóttir, H. – Þ. Úlfarsdóttir,: ISLEX – en flersproget nordisk ordbog. In: Nordiska studier i lexikografi 11. Oslo 2011. 353–365.

Kristinsson, A. P.: Språkpolitikk og språkrøkt – Islendingenes erfaring. In: Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift 2001-2. 138.

Kristinsson, A. P.: Utredning om de nordiske språkenes domener og det siste tiårs språkpolitiske initiativ - Island - for Nordisk ministerråds språkpolitiske referansegruppe. 2001. Elérhető:

[<http://www.ismal.hi.is/utredning.html> – 2013. jún. 1.]

The Iceland population increased by 100 in the second quarter. 2012. Elérhető: [<http://www.statice.is/Pages/444?NewsID=8980> – 2013. jún. 1.]

Torp, A.: Å snakke på morsmålet med over tjue millioner. 2010. Elérhető: [http://brukskandinavisk.no/artikler_files/0c529275d30d4cc11307e377297b3eb3-3.html – 2013. jún. 1.]

Um 67 þúsund notendur á Icelandic Online. 2010. Elérhető:

[http://www.hi.is/frettir/um_67_thusund_notendur_a_icelandic_online – 2013. jún. 1.]

Wahl, B.: Isländisch: Sprachplanung und Sprachpurismus. Heidelberg 2008.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Isländische mit seinen ungefähr 320 000 Sprechern gehört zu den skandinavischen Sprachen, die nach geographischen Merkmalen in eine kontinentale (Norwegisch, Dänisch, Schwedisch) und eine insulare Gruppe (Isländisch, Färöisch), oder nach linguistischen Charakteristika z. B. in west- (Isländisch, Färöisch, westnorwegische Dialekte) und ostskandinavische Sprachen (Schwedisch, Dänisch, ostnorwegische Dialekte) eingeteilt werden können.

In Island ist das Isländische die einzige offizielle Nationalsprache, in der es trotz der großen geographischen Verstreutheit der Bevölkerung keine Dialekte gibt.

Ein weiteres besonderes Merkmal des Isländischen (und Färöischen) ist der Archaismus. Während die kontinentalen skandinavischen Sprachen

gegenseitig verständlich sind und deren Sprecher an der sog. interskandinavischen Semikommunikation teilnehmen können, sind sie hieraus ausgeschlossen, es sei denn Isländer und Färöer eignen sich eine der kontinentalen skandinavischen Sprachen an und beteiligen sich sekundär (was allerdings die Regel darstellt, da Dänisch in den beiden Ländern ein wichtiger Bestandteil der Schulbildung ist).

Eine puristische Sprachpolitik sorgt davon, dass es ins Isländische keine Internationalismen aufgenommen, sondern eigene Neuschaffungen gebildet werden. Die wichtigsten Zielsetzungen dabei sind, das isländische Spracherbe zu bewahren und zu bereichern. So kommt es zu Neubildungen wie z. B. *fortíðarþrá* („Sehnsucht in die Vergangenheit“), *stærðfræði* („Größenlehre“), *rafmagn* („Bernsteinkraft“) und *rafbók* („Bernsteinbuch“) anstatt Internationalismen meist griechischen oder lateinischen Ursprungs und englische Benennungen neuer technischen Erfindungen zu benutzen (hier: *Nostalgie*, *Mathematik*, *Elektrizität* und *E-Book*).

Die isländische Sprachgemeinschaft ist aber bei weitem nicht komplett isoliert, sie ist sogar sehr offen, was sich einerseits in den Sprachlernerfahrungen der Isländer zeigt (Englisch Pflicht ab der 4., Dänisch ab der 7. Klasse), andererseits bestreben sie sich in hohem Grade, ihre Sprache auch im Ausland zu fördern, zu welchem Zweck es zwei signifikante Projekte gibt: das kostenlose Online-Wörterbuch ISLEX, das aus dem Isländischen ins Dänische, Schwedische und die beiden offiziellen norwegischen Sprachen übersetzt (wobei sich Finnland und die Färöer dem Projekt auch angeschlossen haben, und eine Erweiterung auf das Polnische, das die Muttersprache von etwa 5% der Bevölkerung Islands ist, auch vor der Tür steht); und der ebenfalls kostenlose Online-Sprachkurs Icelandic Online, der heute mehr als 67 000 registrierte Benutzer zählt.